

Afrikkalainen sikarutto: yksityisen tuonnin rajoitukset ja valvonta

Afrikkalainen sikarutto ASF on afrikkalainen sikojen ja villisikojen vakava verenvuotokuume-tauti, jonka aiheuttaa asfivirus. Tauti on sioille tappava, mutta virus ei tartu ihmiseen. Taudin oireita ovat muun muassa kuume, verenpurkaukset, muutokset sisäelimissä ja tautiin sairastuneiden suuri kuolleisuus. Muut eläimet tai ihmiset eivät sairastu afrikkalaiseen sikaruttoon, mutta voivat toimia taudin levittäjinä. Tauti leviää suoran sika-sika kontaktin sekä sian eritteiden, niillä saastuneiden tavaroiden, sianlihan, sianlihatuotteiden ja sikaa sisältävien sivutuotteiden välityksellä. Esimerkiksi metsästyskoirat ja metsästäjät voivat levittää virusta uusille alueille saatuaan itseensä sian eritteitä metsämaasta tai metsästetystä villisiasta.

ASF-virus on erittäin kestävä. Se säilyy pakastetussa sianlihassa useita vuosia ja lämpökäsittämättömissä sianlihatuotteissa useita kuukausia, jopa vuoden. Maaperässä virus voi säilyä yli kuusi kuukautta ja kuolleen sian ruhossa ja sivutuotteissa useita kuukausia. Viruksen säilymiseen tartuntavaarallisena vaikuttavat muun muassa lämpötila, pH, kosteus ja UV-säteilyn määrä. ASF-virus kuolee yli 70 °C kuumuudessa 30 minuutissa.

ASF on lakisääteisesti ja kansainvälisin sopimuksin vastustettava. Sitä vastaan ei ole olemassa hoitoa eikä rokotetta. Virusta ei vielä ole todettu Suomessa.

Jos ASF leviäisi Suomeen

Jos ASF tulisi sikalaan, viranomaisen määräisi sikalan kaikki siat lopetettaviksi ja raadot hävitettäväksi, minkä jälkeen sikala pestäisiin ja desinfioitaisiin. Tautisikalasta viedyt ja tautia mahdollisesti levittävät tuotteet ja välineet, kuten rehut, raadot, sperma, alkioit, lanta jäljitettäisiin ja määrättäisiin hävitettäväksi tai käsiteltäväksi siten, että taudinaiheuttaja tuhoutuu.

Suurimmat taloudelliset tappiot sikatiloille ja koko lihateollisuudelle aiheutuisi kansainvälisen kaupan pysähtymisestä. Lisäksi taloudellista tappiota aiheuttaisi muun muassa tuotantoketjun häiriintyminen (LUKEN ja Eviran riskinarviointi 2015).

Valtio korvaa viranomaisen määräyksestä tehdyt taudinvastustus- ja hävityskustannukset. Kuluja aiheutuu muun muassa sikojen lopettamisesta ja hävittämisestä sekä sikatilojen saneerauksesta. Lisäksi tuottajalle korvataan sikojen arvo ja mahdollinen korvaus tuotannon menetyksestä aiheutuneista tappioista.

Yhden taudinpurkauksen keskimääräinen hinta-arvio on noin 10,5 miljoonaa euroa (95 % vaihteluvälillä 4,6–22,7 milj. €; Eviran ja Luken arvio 3/2015). Kotieläinsektorin eli sikatilojen ja lihateollisuuden tappiot ovat vielä suuremmat (7,5–38,1 milj. €). Valtaosa kustannuksista tulisi viennin rajoituksista tai viennin pysähtymisestä. Edellä mainitut kustannusvaikutukset on laskettu noin 200 yksilön villisikakannan mukaan, mutta nykyarviot villisikakannasta ovat yli 3 000 yksilöä. Arvioinnin aikaan sianlihan vienti Kiinaan ei vielä ollut auennut. Nykyisin sianlihaa viedään Kiinaan noin 9 miljoonan euron arvosta vuosittain.

ASF leviää villisikapopulaatiossa Baltian maiden ja Puolan havaintojen perusteella 1–2 kilometriä kuukaudessa, ihmisen toiminnan seurauksena leviämässä on tapahtunut pidempiä hyppäyksiä.

Koko Suomen alueella villisikoja on noin 3 500 kpl, suurin osa Kaakkois-Suomessa lähellä Venäjän rajaa.

Jos ASF havaitaan, ei sianlihan vienti olisi enää lainkaan mahdollista esimerkiksi Kiinaan, Etelä-Koreaan, Japaniin (vienti 2018 noin 560 000 kg) tai Singaporeen (vienti 2018 noin 318 000 kg), sillä vientiehdossa vaaditaan Suomen maavapautta ASF:n osalta.

Komission tarkastusmatkat Suomeen

EU:n edustajat tekevät tarkastusmatkoja EU:n itäisillä rajoilla sijaitseviin jäsenmaihiin ASF-valvonnan tehokkuuden tarkastamiseksi. Suomeen tarkastusmatkat tehtiin vuosina 2016 ja 2017. Suomi sai tehtäväksi tehostaa rajavalvontaa ASF:n leviämisen ehkäisemiseksi matkustajien mukanaan tuomien laittomien elintarviketuliaisten osalta.

Suomessa rajavalvonnan tehostamiseksi tehtyjä toimia:

- Viranomaisyhteistyön lisääminen,
- Tullin valvontatoimien yhtenäistäminen,
- Ruokaviraston Tullille antaman ohjeistuksen ja koulutuksen lisääminen,
- näkyvän informaation lisääminen rajanylityspaikoissa sekä eri informaatiokanavien parempi hyödyntäminen yksityisen tuonnin rajoitusten ennakkoviestinnässä,
- ruokajäteastiat rajalla laittomien tuliaisten hävittämiseksi,
- Tullin ruokakoirien kouluttaminen kiellettyjen elintarviketuliaisten havaitsemiseen ja
- Ruokavirasto on laatinut esitteitä ja tiedotteita tuliaistuontirajoituksista sekä kampanjoinut ASF-informaatiovideoiden kautta eri medioissa.

ASF-tilanne Venäjällä, Kiinassa ja muissa Aasian maissa

ASF levisi Georgiaan vuonna 2007 afrikkalaisten laivojen ruokajätteen mukana. Tauti jatkoi kulkuaan Georgiasta Armeniaan, Azerbaidzhaniin ja Venäjälle, missä se levisi villisikapopulaatiossa taudin saastuttaman lihan ja lihatuotteiden välityksellä. Venäjällä tautia on havaittu vuosittain vuodesta 2007 lähtien. Viime vuosina lähimpänä Suomea todetut tartunnat on havaittu muun muassa helmikuussa 2019 villisioissa Msinskin suoalueella Pietarin eteläpuolella. Tautia on muun muassa Moskovan lähialueilla sekä luonnonvaraisissa villisioissa että kotisioissa.

Kiinan koillisosassa lähellä Pohjois-Korean rajaa ASF havaittiin ensimmäisen kerran heinäkuussa 2018. Ensimmäisen tautitapauksen jälkeen ASF on sittemmin levinnyt rajusti Kiinassa lähes läpi koko maan saaden Kiinan sikatalouden polvilleen. Tauti on levinnyt myös Kiinan naapurimaihin Mongoliaan (2019), Pohjois-Koreaan (2019) ja Hong Kongiin (2019), myös Vietnamin on havaittu ASF-tapauksia.

ASF:n levinneisyys EU:n alueella

ASF saavutti EU:n alueen vuonna 2014 levittyään Liettuaan, Puolaan, Latviaan ja Viroon, tautitapauksia on ollut vuosittain sekä koti- että villisioissa. Tuloon on vaikuttanut muun muassa puutteellinen tautikontrolli naapurimaissa. Taudin pidemmät siirtymät alueelta tai maasta toiseen ovat yleensä liittyneet ihmisen toimintaan, kuten virusta sisältävien elintarvikkeiden siirtoihin tai tautiin sairastuneiden sikojen siirtoihin.

Kesällä 2017 ASF levisi Tsekiin, jossa aiheuttajaksi epäillään ruokajätettä. Sitten Tseki on saanut taudin hävitettyä maastaan. Romaniasta ASF:ää löytyi heinä–elokuun vaihteessa 2017 ja vuoden 2018 aikana tauti levisi Romaniassa kulovalkean tavoin.

Unkarissa ensimmäinen tapaus löytyi huhtikuussa 2018 kuolleena löydetyistä villisiasta. Tautia on todettu useissa kuolleena löydettyissä villisioissa. Taudin alkulähdettä ei ole pystytty varmistamaan, mutta syyksi epäiltiin ukrainalaisten siirtotyöläisten mukanaan tuomien eväiden päätymistä villisioille ja sittemmin myös villisikojen kevätkuullusta, koska kaikki tautitapaukset ovat Ukrainan rajan lähellä.

EU:n alueella tautitapauksia havaitaan edelleen viikoittain lähinnä Baltian alueella sekä Romaniassa.

ASF:n vastustustoimet EU:ssa ja tuliaistuonnin rajoitukset EU:n ulkopuolelta

Venäjältä, Valko-Venäjältä, Moldovasta tai Ukrainasta palaavat tyhjät eläinkuljetusajoneuvot pitää EU-vaatimuksen mukaisesti pestä ja desinfioida valvotuissa paikoissa ennen niiden paluuta EU:n alueelle. Muussa tapauksessa ne joko käännytetään tai ohjataan EU:n puolella desinfiotavaksi sallittuihin desinfiointipaikkoihin. Eläinmarkkinat on kielletty riskialueilla. Sikaloiden tautisuojausta on parannettu ja sianlihantuottajia sekä metsästäjiä on koulutettu. Vastustustoimista huolimatta uusia tautitapauksia havaitaan vuosittain EU:n alueella.

Omaan käyttöön tarkoitettujen lihan, lihatuotteiden, maidon ja maitopohjaisten tuotteiden tuonti tai postipakettina yksityishenkilölle lähettäminen EU:n ulkopuolisista maista EU-maihin on yksiselitteisesti kiellettyä (Komission asetus (EY) N:o 206/2009).

Suomessa afrikkalaisen sikaruton seuranta aloitettiin vuonna 2010. Nykyään ohjelma on EU:n komission osarahoittama. Tulli valvoo Suomessa matkustajien mukanaan kuljettamia ja postipaketteina lähetettyjä henkilökohtaisia elintarviketuliaisia. Vuonna 2018 Tulli suoritti 156 145 tuliaistuonnin tarkastusta (2017: 112 399), joista 1 106 tapauksista sisälsi laittomia elintarvikkeita (2017: 690). Laitonta lihaa ja lihavalmisteita löytyi tarkastuksissa 5 058 kg (2017: 1 844 kg), ja laitonta maitoa sekä maitotuotteita löytyi 666 kg (2017: 529 kg).

14.6.2018 työnsä aloittanut Suomen ensimmäinen ruokakoira Aino osallistui tehokkaasti laittomien tuliaiselintarvikkeiden etsimiseen muun muassa matkustajien matkatavaroista sekä liikennevälineistä. Nuujamaalla vuonna 2018 otettiin talteen laittomia ruokatuliaisia 1 700 kg, josta ruokakoira Ainon löytämä osuus oli 600 kg. Vaalimaalla kiellettyjä tuotteita otettiin talteen tullin henkilökunnan toimesta ja niin sanotuista katumusroskakoreista 2 300 kg, Vainikkalassa 580 kg ja Imatralla 550 kg. Toukokuussa 2019 ruokakoira Ainon havaitsemien laittomien tuliaisten saldo saavutti 1 000 kg rajan.

Tuliaistuonti voi levittää myös muita eläintauteja, kuten Suu- ja sorkkatautia.